

Eduskunnan sivistysvaliokunta
SiV@eduskunta.fi

VNS 3/2020 vp

Opetushallituksen Lukuliikkeen lausunto valtioneuvoston selonteosta kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda 2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa

Eduskunnan sivistysvaliokunta on 1.2.2021 pyytänyt Opetushallituksen Lukuliikkeeltä lausuntoa valtioneuvoston selonteosta kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda 2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa. Lukuliikkeen lausunto keskittyy lukutaidon kehittämiseen liittyviin näkökulmiin kestävän kehityksen näkökulmasta erityisesti selonteon tavoitteeseen 4.

Lukutaidon edistäminen osana kestävää kehitystä

Lukutaidon kehittäminen nousee esille Agenda 2030 -selonteossa useassa kohdassa. Lukutaito kietoutuu monin tavoin paitsi koulutukseen liittyviin teemoihin myös syrjäytymisen, köyhyyden ja yhteiskunnallisuuden osallisuuden kokemuksiin sekä sosiaalisesti kestävään Suomeen liittyviin näkökulmiin.

Hyvä ja monipuolinen lukutaito tukee sekä yksilön hyvinvointia myös valmiuksiin toimia yhteiskunnassa ja kokea osallisuutta. Heikko lukutaito taas vähentää kiinnittymistä yhteiskuntaan ja osallisuuden kokemuksia sekä siten edistää syrjäytymistä ja vaikuttaa välillisesti myös köyhyyden lisääntymiseen. Erityisenä huolen aiheena on selonteossa mainittu perinteisesti vahvan suomalaisen lukutaidon heikkeneminen. Tutkimusten mukaan heikosti lukevia aikuisia arvioidaan olevan noin 400 000 (16-65 -vuotiaat, PIAAC 2013) ja perusopetuksen päättävistä n.14% oppilaista on heikko lukutaito, että se haittaa selviämistä arjessa ja jatko-opinnoissa. Myös kestävän kehityksen kansalaisraatia on huolestuttanut erityisesti nuorten lukutaidon heikkeneminen. (s. 11–13)

Monipuolinen lukutaito on kaiken oppimisen perusedellytys. Kaikille, lapsista aikuisiin, on varmistettava riittävät perustaidot aktiiviseen toimijuuteen ja osallisuuteen yhteiskunnassa. Lukutaitoa edistäviä toimia toteutetaan monin eri tavoin varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä muussa koulutuksessa. Taiteen perusopetuksessa lukutaidon kehittämiseen liittyvä taiteenala on sanataide. Lukutaitotyössä eri koulutusmuodoissa huomioidaan eri kieliryhmät, kielelliset vähemmistöt ja monikieliset oppijat. Koulutuksen lisäksi merkittävää lukutaitoa edistävää työtä tehdään erityisesti Lukukeskuksessa, kirjastoalalla, mediakasvatuksen ja digitaitojen kartuttamisen yhteydessä sekä monissa kansalaisjärjestöissä.

Opetushallituksessa on vuoden 2019 alusta toiminut Lukuliike, jonka tehtävänä on opetus- ja kulttuuriministeriön Lukutaitofoorumissa lasten ja nuorten lukutaidon parantamiseksi laadittujen suuntaviivojen edistäminen. Suomen- ja ruotsinkieliset Lukuliikkeen koordinaattorit

tekevät yhteistyötä keskeisten lukutaitoa edistävien toimijoiden kanssa valtakunnallisesti ja paikallisesti. Lukuliike tekee yhteistyötä Opetushallituksen oppiaineasiantuntijoiden ja eri kasvatus- ja koulutusasteiden asiantuntijoiden kanssa varhaiskasvatussuunnitelman ja opetussuunnitelmien perusteiden toimeenpanon tukemisessa ja kehittämisessä. Lukuliike on tuonut toimijoita yhteen niin valtakunnan tasolla kuin aluetasolla, kuten kirjastoja, aluehallintovirastoja, valtakunnallisia pedagogisia oppiainejärjestöjä ja lukutaitotoimijoita. Lukuliike tukee valtionavustuksin lukutaitohankkeita sekä kuntien hallinnonalojen välistä yhteistyötä lukemisen edistämissä (Lukeva kunta -verkostot).

TAVOITE 4: Taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet

Lukutaidon edistämiseksi selonteossa esitetään, että Hallitus jatkaa lukutaitoa ja lukemista edistävää Lukuliike-hanketta. Hallitus tukee taiteen perusopetusta ja nostaa lastenkulttuurin yleis- ja hankeavustuksia. Lisäksi edistetään lukemiseen innostavaa kansalaisyhteiskunnan toimintaa, joka vahvistaa lasten ja nuorten lukuintoa. (Tavoite 4, s. 38).

Lukuliikkeen näkemyksen mukaan edellä olevaa kirjausta olisi syytä muokata seuraavasti: Hallitus jatkaa lukutaitoa ja lukemista edistävää Lukuliike-ohjelmaa. Hallitus tukee taiteen perusopetusta ja nostaa lastenkulttuurin yleis- ja hankeavustuksia. Lisäksi edistetään lukemiseen innostavaa kansalaisyhteiskunnan toimintaa, joka vahvistaa kaikenikäisten lukutaitoa ja lukuintoa. (Tavoite 4, s. 38)

Lukutaidon edistämiseksi on tarpeen vakiinnuttaa pysyvä ja pitkäkestoinen lukutaitoa edistävä lukutaito-ohjelma. Ohjelma kytketään osaksi kieli- ja kulttuuritietoista kasvatusta ja opetusta tukevaa toimintaa varhaiskasvatuksessa ja eri koulumuodoissa. Lukutaito-ohjelma jatkaa vuonna 2021 valmistuvan Kansallisen lukutaitostrategian toimeenpanoa kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Lukutaitostrategiatyötä koordinoi Opetushallituksen Lukuliike. Lisäksi Uudet lukutaidot -kehittämisohjelma (osana Oikeus oppia -ohjelmaa) tukee lukutaito-ohjelman toimeenpanoa medialukutaidon, tieto- ja viestintäteknologisten taitoja sekä ohjelmointitaitoja osana monilukutaitoa. Opetushallituksen työ kytkeytyy Lukuliikkeen toimintaan erityisesti varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten lukutaitotyön tukemisessa osana varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien toteuttamista.

Lukuliikkeen näkemyksen mukaan erityisesti seuraavat konkreettiset toimet lisäävät ymmärrystä lukutaidon merkityksestä ja moninaisuudesta (monilukutaito) sekä lukutaidon saavutettavuudesta ja tasa-arvoisesta mahdollisuudesta kehittää monilukutaitoa osana Lukuliike-ohjelmaa:

- Lukutaitotyötä koordinoidaan ja Lukuliikkeen työtä resurssoidaan vahvemmin kestävän lukutaidon saavuttamiseksi kansallisesti. Lukutaito-ohjelmassa huomioidaan tutkimusperustainen kehittäminen.
- Systemaattinen ja pitkäjänteinen lukutaitotyö edellyttää lainsäädännön, hallinnon sekä käytännön toimintakulttuureiden vahvistamista ja saumatonta yhteistyötä eri tasoilla aina valtion hallinnosta kansalaisjärjestöjen ja kaikenikäisille tarjottavien koulutuspalvelujen tasolle. Jatkuvuus ja hyvä verkostoyhteistyö vaatii Lukeva kunta-verkostotyön ja Lukuliike koulussa -pilotin laajentamista.
- Alueellista ja paikallista epätasa-arvoa turvaamaan luodaan kestävä lukutaitoa tukeva rakenne vahvistamaan ammattilaisten koulutusta, kuntien välistä yhteistyötä ja keskeisten lukutaitopalveluiden saavuttamista tasa-arvoisesti (kirjastopalvelut, lukevat yhteisöt, täydennyskoulutus, Lukeva kunta- agenttityön jatkaminen jne.)

- Vahvistetaan ammattilaisten osaamista: Monilukutaitoa ja kielitietoista opetusta ja oppimista tukevaa varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstökoulusta tarjotaan systemaattisesti, saavutettavasti ja yhdenvertaisesti digitaalisuutta hyödyntäen. Tarjotaan koulutusta ja hankkeita myös muille lukutaidon ammattilaisille, kuten kirjaston henkilöstölle. Opettajien ja kasvattajien peruskoulutuksessa kiinnitetään huomiota monilukutaitoon liittyvien sisältöjen vahvistamisesta osana pedagogisia opintoja ja oppiaineiden erityisiä opintoja.
- Tuetaan monilukutaitoa edistävää sidosryhmäyhteistyötä erityisesti median ja kirjastopalvelujen saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta: kirjastopalveluja hyödynnetään laajemmin, systemaattisemmin ja tehokkaammin varhaiskasvatuksessa, koulutuksessa ja kaikenikäisten arjessa.
- Varhaiskasvatuksen ja eri koulumuotojen kirjastopalveluja kehitetään saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta joka puolella Suomea: kaikille lapsille ja nuorille taataan tasa-arvoinen pääsy osaksi yleisiä kirjastopalveluita, vahvistetaan opetus-, kasvatus- ja kirjastohenkilöstön moniammatillista yhteistyötä sekä lisätään valtakunnallisia kirjastopalveluja, kuten e-kirjojen, sähköisten lehtien ym. materiaalin ja erikoiskirjastojen aineistojen saatavuutta.
- Lukutaitoa tukevan ja kehittävän materiaalin kielelliseen saavutettavuuteen kiinnitetään erityistä huomiota esimerkiksi selkokielen tarpeen ja monikielisyyden näkökulmasta. Monikielisyyttä tuetaan esimerkiksi selkokielistä materiaalia lisäämällä, kielitoista kasvatusta ja opetusta tukemalla sekä oman äidinkielen opetusta vahvistamalla.
- Varmistetaan selkokielisten palvelujen ja materiaalien riittävyys ja saavutettavuus, esimerkiksi mediapalveluissa, verkkosivustoilla, kansalaisille tarjottavissa julkisissa palveluissa, koulutus- ja varhaiskasvatuspalveluissa. Selkokieltä tarvitsevien ryhmien parempi tunnistaminen ja saavuttaminen sekä selkokielisten palvelujen tarjoaminen sitouttaa eri ryhmiä yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja lisää palvelujen saavutettavuutta sekä säästää resursseja.
- Kiinnitetään erityistä huomiota eri-ikäisten medialukutaidon vahvistamiseen osana monilukutaitoa sekä koulutuksessa että kansalaisjärjestöjen toiminnassa. Yleisradion roolia medialukutaidon monipuolisena kehittäjänä ja eri-ikäiset tavoittavana mediana vahvistetaan.
- Kaikenikäisten lukutaidon tason arvioimisessa hyödynnetään olemassa olevia ja kehitetään tarvittaessa uusia maksuttomia arviointityökaluja.
- Lukuliikkeen kehittämä lukutaitotyön arviointityökalu otetaan käyttöön kaikissa perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitoksissa. Arviointityökalun avulla voidaan valita tehokkaat lukutaidon pedagogiset menetelmät ja suunnata henkilöstön koulutusta tarkoituksenmukaisesti.
- Hyödynnetään digitaalisuutta tehokkaasti lukemaan innostamisen ja lukutaidon seuraamisen sekä tutkimuksen näkökulmista.
- Lukutaitoa systemaattisesti tukevan sanataiteen asemaa taiteen perusopetuksessa vahvistetaan.

- Uudet lukutaidot -kehittämishjelmassa julkaistavien medialukutaidon, tieto- ja viestintäteknologisten taitojen sekä ohjelmointitaitojen kuvausten paikallista käyttöönottoa tuetaan lisäämällä resursseja.

Hankekoordinaattori

Pia Lumme

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Opetushallituksen asianhallintajärjestelmässä.